

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ν. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΑΣ

Τὴν 26ην Μαΐου 1974 ἀπεβίωσεν ὁ τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλολογίας Παναγιώτης Ν. Πατριαρχέας εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν.

Ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς κατήγετο ἐκ χώρας Ἀνδρουβίστης τοῦ πρῶην δήμου Καρδαμύλης Λακωνίας. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐδιδάχθη ἐν Χώρα καὶ Μεσσήνῃ· ἀκολούθως δὲ ἐσπούδασεν ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησε τὸ 1928 μὲ τὸν βαθμὸν ἄριστα· τὸ αὐτὸ ἔτος ἔλαβε καὶ τὸ ἐπαγγελματικὸν παιδαγωγικὸν ἐνδεικτικόν, τὸ ὁποῖον ἐχορήγει τότε ἡ Σχολή, μὲ τὸν αὐτὸν βαθμόν. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν του ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ κατέλαβε θέσιν συντάκτου εἰς τὸ Μεσαιωνικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετήσε λίαν εὐδοκίμως ἐπὶ δύο δεκαετίαι περίπου. Τὰς σπουδὰς του συνεπλήρωσεν οὗτος, ὡς ὑπότροφος τῆς Ἀκαδημίας ἐν ἀρχῇ καὶ τοῦ ἄθλου Ὁθωνος καὶ Ἀθηνᾶς Σταθάτου μετὰ ταῦτα, εἰς τὰ Πανεπιστήμια Hannover καὶ Bielefeld καὶ τέλος τοῦ Βερολίνου. Τὸ 1936 ὁ Πατριαρχέας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας μὲ τὸν βαθμὸν ἄριστα, τὸ δὲ 1947 ἐξελέγη ὑφηγητὴς παρὰ τῇ ἔδρᾳ τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας· τὸ 1957 ἐξελέγη οὗτος ἑκτακτος καθηγητὴς ἐπὶ τριετεί ἐντολῇ παρὰ τῇ αὐτῇ ἔδρᾳ, τὸ δὲ 1962 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας.

Χάρις εἰς τὰς ἀγαθὰς κληρονομικὰς καταβολὰς του, εἰς τὴν ἀνατροφήν, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του, εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, τῆς ὁποίας ἔτυχεν εἰς τὰ ἰδρύματα τῆς ἡμεδαπῆς καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφοίτησεν, ὥς καὶ εἰς τὰς ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας ἡσκησεν ἐπ' αὐτὸν ἡ ἐντρύφησις εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων μεγάλων διανοητῶν, μάλιστα δὲ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς ἀπέβη προσωπικότης, τῆς ὁποίας κύρια γνωρίσματα ὑπῆρξαν ἡ σπανία ψυχικὴ καλλιέργεια, ἡ ἀπέραντος ἀγάπη πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ βαθὺς φιλοσοφικὸς στοχασμός.

Ὁ Π. Πατριαρχέας ἦτο λάτρης τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, λαϊκῆς καὶ λογίας, διότι ἐθεώρει αὐτὴν ὄχι μόνον ἀκένωτον πηγὴν σοφίας, ἀλλὰ

καὶ δύναμιν ἱκανὴν νὰ διαιωνίζη, διὰ τῆς ἀενάου μεταδόσεως αὐτῆς εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους, τὸ ἔθνος καὶ νὰ δεικνύῃ εἰς αὐτὸ τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ ἐν τῇ ἐξελίξει του. Βαθεῖα δὲ ὑπῆρξεν ἡ πίστις τοῦ ἐκλιπόντος συναδέλφου εἰς τὰς μεγάλας ἀξίας τῆς ζωῆς, τὰς ὁποίας συνέλαβον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ διὰ τοῦ γραπτοῦ καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου, ὡς καὶ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν, κατέστησαν δυνάμεις ρυθμιζούσας τὴν σκέψιν καὶ τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Πατριαρχεὺς εἶχε τοσοῦτον θαμβωθῇ ἐκ τῶν ἀξιῶν τούτων καὶ ἐκ τῶν διδασμάτων γενικώτερον τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὥστε ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν μετάδοσιν αὐτῶν διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν συγγραφῶν του εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὄχι μόνον πρὸς ἐμπλουτισμὸν τῶν γνώσεων, ἀλλὰ καὶ πρὸς φρονητισμὸν αὐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων τὴν μεγαλυτέραν ἴσως ἐπίδρασιν εἶχεν ἀσκῆσαι ἐπ' αὐτὸν ὁ Πλάτων, τοῦ ὁποῖου τὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας εἶχε βαθεῶς κατανοῆσει καὶ ἐφήρμοζεν, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ ἀνθρωπίνως δυνατοῦ, εἰς τὸν βίον του. Κατὰ τὸν μέγαν φιλόσοφον τῆς ἀρχαιότητος γνωρίσματα τοῦ ἀληθοῦς φιλοσόφου εἶναι, μεταξὺ ἄλλων, ἡ ἀνδρεία, ἡ μεγαλοπρέπεια, ἡ εὐμάθεια καὶ ἡ μνήμη (Πολιτ. 490C). Δὲν ἰσχυρίζομεθα βεβαίως, ὅτι ὁ ἀειμνηστος συνάδελφος διέθετε πάντα ταῦτα καὶ δὴ καὶ εἰς ὑψιστον βαθμὸν ἕκαστον, ἀλλὰ καὶ δὲν δεχόμεθα, ὅτι οὗτος ἦτο ξένος πρὸς αὐτὰ ἢ ὅτι δὲν ἀπεσκόπει μετὰ ζήλου εἰς ἐμφύτευσιν αὐτῶν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν του, τῶν *συνόντων* ἢ *πεπλησιακότων* αὐτῷ. Ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐδέχθη, ὅτι σπανίως ἀνευρίσκονται εἰς φιλόσοφον πάντα ταῦτα τὰ γνωρίσματα· *τόδε μὲν οὖν, οἶμαι, πᾶς ἡμῖν ὁμολογήσει, τοιαύτην φύσιν καὶ πάντα ἔχουσαν, ὅσα προσετάξαμεν νῦν δὴ, εἰ τελείως μέλλοι φιλόσοφος γενέσθαι, ὀλιγάκις ἐν ἀνθρώποις γίνεσθαι καὶ ὀλίγας.* (Πολιτ. 491B).

Ὁ Πατριαρχεὺς, χάρις εἰς τὴν νοημοσύνην, τὴν φιλομάθειαν, τὴν εὐμάθειαν, τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν καρτερίαν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς του ζητήσεις, εἶχεν ἀναδειχθῇ εἰς ἐπιστήμονα γνωρίσαντα, ὅσον ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα, τὴν φύσιν τοῦ σύμπαντος καὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἰς λαμπρὸν πανεπιστημιακὸν διδάσκαλον καὶ εἰς ἐξηγениσμένον ἄνθρωπον. Οἱ στίχοι τοῦ Εὐριπίδου, ὡς περιέσωσεν αὐτοὺς ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. 4, 25, 157f, νομίζομεν, ὅτι ἔχουν ἰσχὺν διὰ τὸν ἀειμνηστον καθηγητήν:

*Ὁλβιος ὅστις τῆς ἱστορίας
ἔσχε μάθησιν, μήτε πολιτῶν
ἐπὶ πημοσύνας, μήτ' ἐς ἀδίκους
πράξεις ὁμῶν,
ἀλλ' ἀθανάτων καθορῶν φύσεως*

*κόσμον ἀγῆρω, τίς τε συνέστη
καὶ ὅπη καὶ ὅπως.*

Ὁ Πατριάρχας οὐδέποτε ἠδίκησεν, οὐδέποτε ἐσυκοφάντησεν, οὐδέποτε ἐβλάπεν, οὐδέποτε ἀπηύθυνε προσβλητικούς λόγους πρὸς οἰονδήποτε πρὸς πάντας, τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους καὶ γνωστούς, τοὺς συναδέλφους του, ἐφέρετο εὐγενῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς, ἡρέμως καὶ ἀνεκτικῶς. Συγκινητικὴ δὲ ἦτο ἡ στοργὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Ἀγγελικὴν, Ἐντεταλμένην Ὑφηγῆτριαν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ὅπως καὶ ἐκείνης πρὸς αὐτόν. Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς ἀσθενείας του αὕτη, εὕρισκομένη νυχθημερὸν παρὰ τὴν κλίνην του, ἐπραξε πᾶν τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν, ἵνα διατηρήσῃ τὸν ἀδελφόν της εἰς τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἄλλως εἶχεν ὀρίσει ἢ μοῖρα αὐτοῦ.

Ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχας τέλος συνέγραψε καὶ ἐξέδωσε πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, εἰς τὰς ὁποίας εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται τῆς τὴν ἐρευνητικὴν ἰκανότητα, τὴν ὄριμον φιλοσοφικὴν σκέψιν, τὴν εὐθυκρισίαν καὶ τὴν ὀλοκληρωμένην κοσμοθεωρίαν του· ἐκ τῶν ἐργασιῶν τούτων περιοριζόμεθα εἰς τὴν μνεῖαν τῶν ἐπομένων:

1. Φίλιππος Ἰωάννου. Ὁ ἀπὸ καθέδρας Ἑλλήν φιλόσοφος τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐναῖσμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή. 1936.

2. Φαινομενολογία τῆς διαγωγῆς, τόμ. Α'. 1943.

3. Ἡ ἔννοια τοῦ περιβάλλοντος ἐν τῇ συγχρόνῳ Φιλοσοφίᾳ. 1947.

4. Ἱστορία τῆς θεωρίας τοῦ περιβάλλοντος. Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, τόμ. Α'. Ἀρχαῖοι χρόνοι καὶ ἰδίᾳ Ἡράκλειτος, Ἀναξαγόρας, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Πλωτῖνος. 1956.

5. Ἱστορία τῆς θεωρίας τοῦ περιβάλλοντος. Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Φιλοσοφίας, τόμ. Β'. Νεώτεροι χρόνοι καὶ ἰδίᾳ Kant - Herder - Hegel. 1956.

6. Ὀντολογικὴ ἀρχὴ καὶ παράγοντες διαφοροποιήσεως κατὰ τὸν Πλωτῖνον. 1956.

7. Ἡ τεχνικὴ τῆς φύσεως καὶ ἡ τεχνικὴ τοῦ πρακτικοῦ λόγου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Καντίου. 1956.

8. Ἀρχὴ καὶ γένεσις τῆς φιλοσοφίας. Πρὸς νέαν θεμελίωσιν τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας, ἐκδ. 3η. 1969.

9. Ἡ κατηγορικὴ προστακτικὴ τῆς ἐργασίας κατὰ τὸν Ἡσίοδον καὶ ἡ ἀποκορύφωσις αὐτῆς κατὰ τὸν Πλάτωνα. Θεμελίωσις καὶ Ὀλοκληρώσις τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ, ἐκδ. 2α. 1969.

Ὁ Παναγιώτης Πατριαρχέας, οὕτω παιδευθεὶς, οὕτω ζήσας ὡς Ἕλληνα καὶ ἄνθρωπος καὶ οὕτω δράσας ὡς ἐπιστήμων καὶ πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος, θὰ ἠδύνατο, φεύγων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ:

*Δὲν μὲ θαμβόνοι πάθος
Κανένα· ἐγὼ τὴν λύραν
Κτυπάω καὶ δλόρθος στέκομαι
Σιμὰ εἰς τοῦ μνήματός μου
Τ' ἀνοικτὸν στόμα.*

(Ἀνδρέου Κάλβου, Ὡδὴ «Αἰ Εὐχαί», στροφὴ ιη').

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΓΕΩΡΓ. ΜΕΛΑΝΙΤΟΥ